

Література

1. Костіна Л. М. Методологічні основи формування художнього світогляду особистості / Л. М. Костіна // С. Рохманінов: на зламі століть : зб. наук. ст. – Харків : ФОП Носань В.А. – 2009. – С. 172–177. – (Вип. 6 «Творчість як рушійна сила культури. Ч. 11)
2. Арцишевский Р. А. Мироззрение: сущность, специфика, развитие. – Львов : Изд-во при Львовском ун-те, Вища школа, 1988. – 197 с.
3. Ростовський О. Я. Педагогіка музичного сприймання : навч.-метод. посіб. / О. Я. Ростовський. – Київ : ІЗМН, 1997. – 248 с.

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

Костенко Д. В.

*Київський національний університет імені Тараса Шевченка
01033, м. Київ, вул. Володимирська, 60, e-mail: kostenkodmytro5@gmail.com*

Актуальність міжкультурної освіти усвідомлюється педагогічною спільнотою більшості країн і є частиною їх державної політики. У відповідь на виникнення нових соціокультурних реалій – глобалізацію та інтернаціоналізацію світу, процеси етнокультурного самовизначення, проблеми багатокультурного суспільства і міграції – світова педагогічна думка розробляє відповідну освітню стратегію, яка відображена в документах ООН, Ради Європи та ЮНЕСКО. Такі поняття як «міжкультурне навчання», «міжкультурна комунікація», «міжкультурне виховання» стали поширюватися на початку 70-х рр. ХХ ст. В англійській мові термін *multicultural education* використовується, зокрема, в роботах дослідників освіти США. ЮНЕСКО та Рада Європи живають в своїх документах поняття «міжкультурна освіта».

Міжкультурна освіта ХХІ століття передбачає виховання повного рівня свідомості і толерантності. Для реалізації цього завдання важливо надати молоді можливість самостійного ознайомлення з відмінностями світових культур. Необхідність даного чинника обґрунтована у роботах американського дослідника міжкультурної освіти Джеймса Бенкса, а також в стандартах громадянської освіти «Демократія і різноманіття», розроблених міжнародними групами професіоналів в галузі освіти. В роботі обґрунтовуються чотири основних методичних принципи: різноманіття, єдності, глобальної взаємодії, прав людини.

Державна освітня політика Великобританії характеризується парадигмою багатокультурності. Особлива увага приділяється діяльності, що несе антидискримінаційний характер, спрямованої на підтвердження різноманіття в освітній системі. Міжкультурна освіта Нідерландів підтримує політику голландської держави щодо національних меншин, і передбачає забезпечення рівного доступу до освіти, як і рівність культур.

Виховні цілі освіти завжди полягали в тому, щоб створити найбільш досконалий світ. Однак розуміння того, яким чином цього досягти, має формуватися у вигляді діалогу культур викладача та студента, в форматі двостороннього спілкування. Викладач повинен з особливою увагою ставитися до культурних відмінностей закладу освіти, груп студентів та постійно спостерігати, аналізувати, оцінювати, зокрема, свій власний досвід.

У 70-х роках минулого століття американським ученим Н. Ханві була розроблена теоретична модель, що демонструє досягнення взаєморозуміння: необхідно усвідомлювати соціокультурний досвід студентів та викладачів, які працюють в безпосередній взаємодії, підвищуючи їх самооцінку та толерантність до інших культур. Через призму високої самооцінки вони можуть прийняти соціокультурний досвід носіїв інших культур. Люди повинні усвідомлювати специфіку свого світогляду.

Дослідниця Л. Супрунова визначила полікультурну освіту як «залучення підростаючого покоління до етнічної, загальнонаціональної та світової культур з метою духовного збагачення, а також як розвиток планетарної свідомості і формування готовності і вміння жити в багатокультурному середовищі» [1, с. 81].

Виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей забезпечує прогрес людства і умови для самореалізації особистості; створення умов для інтеграції студентів до культури інших народів; розвиток умінь і навичок продуктивної взаємодії з носіями різних культур; виховання молоді в дусі миру, терпимості, гуманної міжетнічної комунікації» [2, с. 3–10].

Концепція «багатокультурності освіти» Г. Дмитрієва є унікальним поєднанням ідей полікультурної і мультикультурної освіти. Автор використовує термін «багатокультурна освіта» як синонім зазначених, підкреслюючи змістовну специфіку свого визначення даного поняття: багатокультурність – це більш широке поняття, ніж поліетнічність, оскільки автор розглядає і інші субкультурні характеристики (вік, стать, статуру, географічне походження і т.д.). Багатокультурна освіта виходить з того, що всі студенти, незалежно від їх статі, етнічної приналежності, мовних, класових, релігійних та інших культурологічних особливостей, повинні мати рівні можливості для отримання повно-

цінної освіти, поваги і уваги, а також соціального вдосконалення відповідно до їх потреб. Вона визнає унікальність кожної культурної групи, що носить конструктивний соціальний характер, і відкидає авторитарність, нав'язування поглядів на світ, насильство над студентами. [3, с. 35]. Статус багатокультурності як одного з важливих дидактичних принципів підтверджується безсумнівною актуальністю багатокультурного освіти.

Вчені роблять акцент на міжкультурному аспекті освіти, який передбачає процес освоєння цінностей не однієї, а двох і більше культур. Засвоєння студентами різних видів діяльності, включаючи аспекти міжкультурної комунікації.

Поняття «міжкультурна комунікація» інтерпретується сьогодні досить широко і знаходить поширення на різних рівнях міжособистісного спілкування між представниками різних соціальних груп або різних національних культур.

Поняття «міжкультурна комунікація» вперше було сформульовано в 1954 р. в роботі Г. Трейгера і Е. Холла «Культура і комунікація. Модель аналізу». У даній роботі міжкультурна комунікація розумілася як ідеальна мета, до якої людина повинна прагнути в своєму прагненні адаптуватися до навколишнього світу якнайкраще й ефективніше. Отже, дослідники просунулися досить далеко в теоретичному розвитку цього явища. За своєю суттю, міжкультурна комунікація – це завжди міжособистісне спілкування в особливому контексті, де один учасник виявляє культурні відмінності іншого. Ступінь міжкультурності кожного конкретного акту комунікації залежить від толерантності, підприємливості та особистого досвіду його учасників. Виходячи з сказаного, міжкультурну комунікацію слід розглядати як сукупність різноманітних форм взаємовідносин і спілкування між окремими особами і групами, які належать до різних культур [4, с. 141–142].

Е. Тарасов, один з перших дослідників міжкультурної комунікації, розуміє під «міжкультурною комунікацією» «спілкування носіїв різних культур ... і ... різних національних свідомостей. Діалог культур дійсно відбувається в свідомості носія певної культури, який зумів зрозуміти образи свідомості носіїв іншої культури в процесі рефлексії над відмінностями образів своєї і чужої культур» [5, с. 25]. Е. Верещакін і В. Костомаров у своїй книзі «Мова і культура» визначають поняття «міжкультурна комунікація» як «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур» [6, с 32]. Л. Миколаєва представляє міжкультурну комунікацію як багатовимірне явище, в якому «простежується взаємодія мови, який транслює культуру людей, і культури, що представляє своєрідність суспільно-історичних умов і особистості, що формується

в ході практики» [7, с. 27]. В. Сафонова в своїх роботах розглядає міжкультурну комунікацію як «взаємодію комунікативних партнерів, що належать до різних етнічних і національних культур, соціальних субкультур, які є представниками країн, що належать до різних геополітичних співтовариств і різних цивілізаційних моделей розвитку» [8, 101].

Г. Тер-Мінасова трактує міжкультурну комунікацію як «спілкування людей, що представляють різні культури» [9, с. 12].

За визначенням В. Фурманової, міжкультурна комунікація є «когнітивно-комунікативної середовищем, яке відкриває можливість виділити культурно-прагматичний простір: загальне і національно-специфічне, що відтворює картину світу і самого суб'єкта, що володіє певним етно- і соціокультурним статусом і належить до конкретної міжкультурній спільноті» [10, с. 30].

І. Халєєва визначає поняття «міжкультурна комунікація» і «міжкультурна інтеракція» як синоніми, але вони характеризують проблему з різних точок зору, а саме, взаємодію партнерів, «які є не тільки представниками різних культур, але при цьому усвідомлюють, що кожен з них є «іншим» [11, с. 11].

Оскільки мова є основою спілкування і свідомості, пов'язуючи і об'єднуючи різні способи спілкування і різні форми суспільної свідомості, мова містить фундаментальні культурні та історичні цінності людства. Люди створюють культуру, а не мова.

Порівняння понять «спілкування» і «комунікація» звертає увагу на те, що процес комунікації обов'язково включає в себе передачу повідомлень різного роду і обмін інформацією, але не обмежується таким розумінням. Розуміння комунікації як процесу обміну інформацією не пояснює особливостей явища комунікативної діяльності в сфері людської взаємодії. В цьому випадку комунікація втратила б елемент взаєморозуміння, що є її головною особливістю. Як справедливо зазначає німецький соціолог Х. Райман, «... під комунікацією слід розуміти не тільки саме повідомлення або передачу інформації, а в першу чергу взаєморозуміння» [12, с. 75]. Комунікація є соціально обумовленим процесом обміну інформацією різного характеру і змісту, що передається за допомогою різних засобів і припускає досягнення взаєморозуміння.

Відтак, «спілкування» і «комунікація» збігаються у деяких аспектах, але не є ідентичними поняттями, які мають як загальні, так і специфічні особливості. Спільними для них є кореляція з процесами обміну і передачі інформації і зв'язку з мовою як засобом комунікації. Відмінні характеристики виражені в різних обсягах і змісті цих понять (вузькому і широкому). Ми виходимо з розуміння комунікації як про-

цесу обміну ідеями, думками, емоційними переживаннями, уявленнями і інформацією, спрямованою на досягнення взаєморозуміння і впливу учасників акту комунікації. Спілкування – це процес обміну когнітивною та оціночною інформацією, метою якого є задоволення людської потреби в контакті з іншими людьми [12, с. 75]. При розгляді понять «комунікація» і «міжкультурна комунікація» ми виявили, що різні фахівці в сфері міжкультурної комунікації та теорії комунікацій представляють міжкультурну комунікацію як взаємодію, взаєморозуміння, обмін, середу, явище, спілкування, діяльність, процес і т.ін. У контексті нашого дослідження і на основі нашого розуміння терміну «комунікація», ми уточнили поняття міжкультурної комунікації і розглядаємо його як соціально-педагогічний феномен, який представляє собою процес взаємного обміну інформацією різного соціального змісту між суб'єктами, які належать до різних культурних спільнот.

Література

1. Супрунова, Л. Л. Поликультурное образование в современной России: поиск стратегии / Л. Л. Супрунова // *Magister*. – 2000. – № 3. – С. 77–81.
2. Макаев В. В. Поликультурное образование – актуальная проблема современной школы / В. В. Макаев, З. А. Малькова, Л. Л. Супрунова // *Педагогика*. – № 4. – 1999. – С. 3–10.
3. Дмитриев Г. Д. Многокультурное образование / Г. Д. Дмитриев // *Народное образование*. – М., 1999. – С. 35.
4. Грушевицкая Т. Г. Основы межкультурной коммуникации : учеб. для вузов / Т. Г. Грушевицкая, В. Д. Попов, А. П. Садохин ; под общ. ред. А. П. Садохина. – М. : ЮНИТИ – ДАНА, 2002. – 352 с.
5. Тарасов Е. Ф. Межкультурное общение – новая этнология анализа языкового сознания / Е. Ф. Тарасов // *Этнокультурная специфика языкового сознания* : сб. ст. ; отв. ред. Н. В. Уфимцева. – М., 1996. – 227 с.
6. Верещагин Е. М. Язык и культура / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М. : Русский язык, 1990 – 382 с.
7. Николаева Л. В. Педагогические основы обучения межкультурной коммуникации в условиях интегрированного курса гуманитарных дисциплин : дис. ... канд. пед. наук / Л. В. Николаева. – Якутск, 1999. – 179 с.
8. Сафонова В. В. Проблема соизучения языков и культур в открытом обществе / В. В. Сафонова // *Актуальные проблемы языкового образования в России в XXI веке. Ч. 1* / под ред. Шаровой Н. А. – Воронеж, 2000. – С. 101–105.

9. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – М., Слово, 2000. – С. 154.

10. Фурманова В. П. Межкультурная коммуникация и культурно-языковая прагматика в теории и практике преподавания иностранных языков : дис. ... д-ра пед. наук / В. П. Фурманова. – М., 1994. – 412 с.

11. Халеева И. И. О гендерных подходах к теории обучения языкам и культурам / И. И. Халеева // Известия Российской академии образования. – 2000. – № 1. – С. 21–30.

12. Reimann H. Kommunikationssysteme. Umriss einer Soziologie der Vermittlungs und Mitteilungsprozesse / H. Reimann. – Tubingen, 1968. – S. 75.

ОСНОВНІ ЗАСАДИ І ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Андрєєв М. В.

Харківська гуманітарно-педагогічна академія, nsipatova@gmail.com

Посилення уваги до формування естетичної культури студентської молоді у системі позанавчальної роботи ВНЗ має забезпечити формування інтересу до обраної професії, розвиток естетично-ціннісних орієнтацій, творчої особистості, доміантними складовими якої є професіоналізм, висока моральність, духовна культура. Тому необхідним є моделювання таких форм позанавчальної роботи, за яких студент матиме можливість творчо реалізовувати свої професійні знання, прагнути до професійного зростання, розвивати гуманістичне світобачення, збагачувати естетичний смак, розширювати емоційні контакт і досвід творчо-естетичної діяльності.

Мета статті – визначити основні теоретичні засади формування естетичної культури студентської молоді в позанавчальній діяльності. Одним з базових компонентів професіоналізму майбутнього фахівця, запорукою його здатності до діалогу, співробітництва, є залучення студентів до різноманітної художньо-естетичної діяльності, під час якої розвиваються загальнокультурні якості особистості. Майстерність викладача виявляється у вмінні за допомогою прекрасного у світі та мистецтві формувати духовно багату особистість студента. Умови сьогодення визначають потребу суспільства в нових освітніх стратегіях у контексті загальнолюдських гуманістичних цінностей. Пріоритетного значення набуває формування толерантності особистості, її моральних відносин, які складають підґрунтя самореалізації у полікультурному